

Foto van Odila Maréchal-Vandenberge als leidster van het VNVV tijdens een toespraak.
[ADV, VFB1458]

Gevormd door het daensisme of door het Algemeen Nederlands Verbond?

Odila Maréchal-Vandenberge (1881-1956)

Over de politieke loopbaan van Odila Maréchal-Vandenberge is al heel wat gepubliceerd. De grote lijnen van haar levensloop zijn bekend: haar verkiezing tot gemeenteraadslid in Brugge op een kartellijst van Fronters en Christene Volkspartij in 1921, haar toetreding tot het Katholiek Vlaams Nationaal Verbond in 1925 en tot het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) in 1933, haar verkiezing in 1936 tot nationaal gecoöpteerd senator en haar aanstelling tot leidster van het Vlaams-nationaal Vrouwenverbond, haar collaboratie en veroordeling door de Krijgsraad. Zij was de eerste vrouw in de Brugse gemeenteraad en in de West-Vlaamse provincieraad.¹

Vaak wordt haar een daensistische achtergrond toegeschreven. Als kleindochter die toegang had tot de weinige archieven die zij achterliet en die nu berusten in het ADVN, had ik daar weinig sporen van gezien. Ik besloot dit uit te zoeken. Meer in het algemeen intrigeerde het mij overigens hoe zij ertoe kwam aan politiek te doen, wat haar vorming was of m.a.w. wie of wat haar had beïnvloed?

Odila werd geboren op 4 november 1881 in Steenhuize-Wijnhuize (thans Herzele) als eerste kind van de 26-jarige schoenmaker Karel Lodewijk Vandenberge en de 27 jaar oude naaister Maria Sylvia De Koker. In de geboorteakte is de familienaam

Heel veel dank ben ik verschuldigd aan Aurèle Looman voor het nalezen.

1. M. Van Speijbroeck, *Mevrouw Maréchal*, in: H. De Bleecker-Ingelaere (red.), *Vrouwen in de Vlaamse Beweging 1919-1945*, Gent, s.d., pp. 20-26; F. Van Campenhout, *Lexicon van de Vlaamse Beweging*, Gent-Oostakker, 1993, p. 174 (met enkele fouten deels rechtgezet in de uitgave van 2005); I. Gesquière, *Odila Maria Maréchal-Van den Berghe (1881-1956). Een gedreven nationaliste*, in: E. Gubin & L. Van Molle (o.l.v.), *Tien vrouwen in de politiek. De gemeenteraadsverkiezingen van 1921*, Brussel, 1994, pp. 143-153 (met veel fouten); Br. De Wever, *Berghe, Odile van den*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 468-469; N. Bracke, *Vrouw*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp. 3614 en 3617 (met enkele fouten) tot 3621; *Odila Maréchal-Van den Berghe, het eerste vrouwelijke provincieraadslid*, in: *Provincie West-Vlaanderen, jaarboek 2000*, 2000, pp. 36-37; F. Van Campenhout, *Mevrouw Maréchal en het Vlaams-nationaal Vrouwenverbond*, in: *Bormshuis-Broederband*, jg. 40, 2003, nr. 6, pp. 7-13; F. Van Campenhout, *Vrouwen in de Vlaamse Beweging*, Kortrijk, 2005, pp. 148-177; F. Van Campenhout, *Daens en het daensistische gedachtegoed. Hernieuwd Lexicon van de Daensistische Beweging*, s.l., 2006, p. 194.

zonder 'h' geschreven, een schrijfwijze waaraan wij ons zullen houden, hoewel Odila zelf vaak Vandenberghe schreef. Na haar werden nog vijf kinderen geboren van wie er vier in leven bleven.² In juli 1889 verhuisde de familie naar Sint-Lievens-Esse³, waar de vader vermeld wordt als herbergier. Er was een inwonende knecht. Odila liep slechts school tot de leeftijd van 12 jaar, een onderwijs bij de nonnen dat blijkbaar op een laag niveau stond.⁴

In landbouwersgezinnen, bij kleine ambachtstlui en thuiswerkers gingen dochters noodgedwongen dienen in de stad om het gezinsinkomen op peil te houden. Ook de twee dochters Vandenberghe gingen er aan de slag als dienstmeid. Op het platteland was de behoefte aan vrouwelijke werkkrachten immers erg beperkt, terwijl er nog op het einde van de 19de eeuw en in het begin van de 20ste eeuw een grote vraag was naar dienstpersoneel vanwege de burgerij en de adel.⁵

De vooroorlogse politicus Ernest Van den Berghe schreef een korte biografische nota over Odila waarin hij o.m. beweert dat zij en haar zuster in de tweede helft van de jaren negentig van de 19de eeuw in dienst waren in Aalst. Odila zou hebben gewerkt bij de familie Pieter Daens-Mayart, waar zij de invloed van Pieter en priester Daens zou hebben ondergaan. Hij zou dit van mevrouw Daens, van mevrouw Jules Delaforterie-Daens en later van Isidoor Hallaert hebben vernomen.⁶ Ondanks de gelijkkluidende naam is er geen verwantschap tussen beide Vandenberg(h)es. Wel toont hun levensloop gelijkenissen. Zo was Ernest ook flamingant, evolueerde naar het activisme en was vanaf 1919 betrokken bij de samenwerking tussen daensisten en het Vlaamse Front. Hij was lid van het vnv, werd algemeen secretaris van het vnv in 1935 en maakte tot op het einde deel uit van de leiding.⁷

Het bevolkingsregister leert ons echter dat Odila pas in maart 1901 in Aalst ingeschreven werd, als dienstmeid bij Julius August Dendauw, fabrikant in tabak, in de Brusselstraat 22. Dendauw wordt niet geassocieerd met de daensistische

2. Remi, geboren in 1883, Anna-Adelina in 1886, Jozef in 1890 en Hendrik in 1895 volgens het bevolkingsregister van Oudenaarde 1901-1910 boek 9° 128; Odila was haar enige voornaam.

3. Doornstraat 23, Sint-Lievens-Esse. Maakt nu deel uit van Herzele.

4. Zoals ze schreef in een brief aan Hugo Verriest. AMVC-Letterenhuis, B4673/B: Brief van O. Maréchal aan H. Verriest, 2 december 1906. Odila schreef: "dat ik slechts tot twaalf jaar het lager onderwijs der zusterschool van een boerendorp volgde, en Gij weet wel wat dat zeggen wil, van dan af mij zelve moeten onderwijzen heb en ontwikkelen, want na het verlaten dier school kende ik niet veel meer dan mijn catechismus en een gebrekkige brief opstellen."

5. I. Gesquière & L. Van Rompaey, *Het fenomeen dienstpersoneel doorheen de tijd*, in: J. De Maeyer & L. Van Rompaey (red.) m.m.v. I. Gesquière, *Upstairs Downstairs. Dienstpersoneel in Vlaanderen, 1750-1995*, Gent, 1996, pp. 26-27 en 47.

6. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief Odila Maréchal-Vandenberghe, D12583(5/7), inv. nr. 86.

7. Br. De Wever, *Van den Berghe, Ernest*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp. 465-467.

beweging. Bij het gezin van Pieter Daens was een andere dienstmeid ingeschreven. Reeds in juni 1902 vertrok Odila naar Ukkel, waar zij ingeschreven werd als dienstmeid in de Drève des chalets 32. In die periode, nl. op 27 juni 1902, overleed haar vader, amper 47 jaar oud. Een jaar later (25 april 1903) verhuisde haar moeder met drie kinderen van Sint-Lievens-Esse naar Oudenaarde. Op 3 juni 1903 voegde Odila zich bij hen. Zij gaf toen als beroep modiste op.⁸

Het blijft natuurlijk mogelijk dat Odila – zonder ingeschreven te zijn in het bevolkingsregister van Aalst – daar als 14/16-jarige kan hebben gewerkt en er door bepaalde personen beïnvloed geweest kan zijn. In elk geval kan Ernest Van den Berghe, geboren in november 1897⁹ en bijgevolg vier jaar oud toen Odila Aalst verliet, haar toen niet hebben gekend. Zijzelf alludeert niet op een dergelijke invloed. In een verkiezingspamflet voor de wetgevende verkiezingen van 20 november 1921¹⁰ laat zij haar Vlaamse levensloop beginnen met haar activiteiten in het Algemeen Nederlands Verbond (ANV) in Oudenaarde. Zij rept met geen woord over het daensisme, maar gezien de context waarin dit pamflet werd opgesteld, nl. de verkiezingsstrijd waarin frontisten en christendemocraten elkaars concurrenten waren, kan men veronderstellen dat de frontisten op dit aspect niet de nadruk wensten te leggen.

Van haar ouders is niets in deze zin bekend. Van broers en zuster zijn er geen sporen van politieke of zelfs culturele activiteiten. Enkel broer Jozef zou gedurende enkele jaren Hulsterloo uitbaten, het Vlaams Huis in Brugge.¹¹ Maar daar hij negen jaar jonger was, zal het eerder Odila zijn geweest die hem beïnvloedde dan omgekeerd.

Odila kon rekenen op de sympathie van haar oom Joannes-Baptiste De Koker, ontvanger bij het gemeentebestuur en de commissie van weldadigheid (coo) van Sint-Lievens-Esse. Naar aanleiding van haar verkiezing in 1921 vereerde hij haar met een gedicht in de *Afkomstige voor Sottegem & omliggende gemeenten*.¹² Hij was een van de “*verdienstelijke mannen*” in Sint-Lievens-Esse geboren, die door

8. Bevolkingsdienst Herzele en bevolkingsregister Oudenaarde. Tijdelijk verbleef ze ook elders: brieven aan haar geadresseerd in 1906 hebben als adres Lappersfort 4 (Brugge). In die jaren woonde rijksveearts Camille De Bisschop met zijn dienstmeid op dat adres. De dienstmeid was echter al 70 jaar oud; de veearts kan dus bijkomende hulp nodig gehad hebben, en dat zou de brieven aan Odila p.a. Lappersfort kunnen verklaren. En een kaart geadresseerd Lakenkoperstraat 60 in Elsene werd naar de Bergstraat 57 in Oudenaarde doorgezonden (ADV, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(1/1), inv. nr. 1). Haar zuster, Adelina, was vanaf maart 1904 in Aalst ingeschreven bij het gezin van Prosper De Coninck in de Korte Zoutstraat, tot ze in januari 1906 naar Elsene vertrok.

9. Br. De Wever, *Van den Berghe, Ernest [...]*, pp. 465-467.

10. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12582(1/9), inv. nr. 32.

11. A. Himpe, *De Beweging in Huis. Vlaamse Huizen in het interbellum*, s.l., 1992, p. 12.

12. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12582(1/10), inv. nr. 33.

Frans De Potter en Jan Broeckaert worden behandeld in hun geschiedenis van Sint-Lievens-Esse. Na enkele jaren veldwachter te zijn geweest – hij stelde zelfs zijn processen-verbaal in rijmvorm op –, combineerde hij het beroep van plaatser van bliksemafleiders met dat van ontvanger. “*Van den man zou denklijk wel iets meer gekomen zijn, hadde hij in een Vlaamsche stad verbleven, daar omgang gekregen met andere beoefenaars der fraaie letteren en gelegenheid gehad de werken der goede meesters te bestudeeren*”, aldus de auteurs.¹³

Odila en haar oom hadden allebei aanleg voor het schrijven van (gelegenheids)verzen, maar of die oom een sociaal-politieke belangstelling bij Odila stimuleerde, wat de daensistische achtergrond zou kunnen zijn die haar wordt toegedicht, is verre van bewezen. In het vermelde gedicht alludeerde hij op de strijd voor het Nederlands, niet op een sociale strijd. Bovendien was Odila dan reeds 40 jaar oud.

De reeds geciteerde Ernest Van den Berghe meent dat Isidoor Hallaert, Petrus Van Schuylenbergh en Achiël Brijs een belangrijk aandeel hebben gehad in Odila's vorming en belangstelling.

Isidoor Hallaert (Aalst, 13 april 1865 – Herdersem, 5 april 1958) was zeer sociaal ingesteld. Van opleiding schoenlapper, oefende hij nagenoeg zijn hele leven de functie van postbode uit. Hij was zeer actief in de wezenwerking, als stichter van de Algemene Wezenbond België (1893) en medestichter van de Aalsterse ex-wezenbond De gewezen Weesjongens (1886). Voor deze verenigingen nam hij heel wat initiatieven. Hallaert was een goede vriend van Petrus Van Schuylenbergh die een grote invloed op hem zou hebben uitgeoefend. Beiden waren lid van Het Vlaams Taalgilde. Van Schuylenbergh werd op 31 juli 1892 tot bestuurslid gekozen van deze culturele vereniging die lezingen organiseerde waarbij ook aandacht uitging naar de taalproblematiek. In 1888 werd gestart met een taalgrievensactie. Daar zou het Vlaamse bewustzijn van Hallaert zich hebben ontwikkeld. De activiteiten van Hallaert in Het Vlaams Taalgilde kunnen vergeleken worden met zijn activiteiten in het Algemeen Nederlands Verbond, als medestichter van een Aalsterse afdeling in het najaar van 1904. Hierin heeft Hallaert van bij het begin als ondervoorzitter een grote rol gespeeld o.m. door het organiseren van zangavonden en het geven van lezingen. Hij zou ook daensist geweest zijn. Tijdens de Eerste Wereldoorlog opteerde Hallaert voor het activisme. Toen in een later stadium daensisten en fronters in Aalst één partij vormden, stelde Hallaert zich kandidaat op de lijst van de Frontpartij.¹⁴

13. F. De Potter & J. Broeckaert, *Sint-Lievens-Essche*, in: *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, V, arr. Aalst*, Gent, 1895, dl. 1, pp. 32-34. Zie ook ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberge, D12581(4/2-3), inv. nrs. 15 en 16.

14. M. Uyttersprot, Isidoor Hallaert (1865-1958) in de wezenzorg en het cultuurflamingantisme (Bijdrage tot de geschiedenis van het socio-kulturele leven in Aalst), in: *Het Land van Aalst*,

Petrus Van Schuylenbergh (Aalst, 3 maart 1872 – Aalst, 13 februari 1963) hielp in 1893 de Christene Volkspartij oprichten. Naar hun weekblad *Klokke Roeland* dat sinds 1891 verscheen, werden de christendemocraten in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen roelanders genoemd. De 'roelander' Van Schuylenbergh was een tijdlang secretaris en herhaaldelijk kandidaat bij de verkiezingen. Hij was redacteur, drukker en uitgever van *Klokke Roeland* (tussen einde november 1898 en april 1899 *De Klok*). In 1905 stapte hij over naar de katholieke beweging en stelde hij zijn drukkerij ten dienste van de Bewarende Vereniging. Als drukker-uitgever publiceerde hij het culturele maandblad *Nieuw leven voor het Arrondissement Aalst*, dat wellicht maar enkele maanden bleef bestaan en waarin Odila enkele gedichten kwijt kon.¹⁵ Hij voelde zich 'taal-kunstenaar', schreef gedichten, een verhaal, volkse toneelstukken die als weinig oorspronkelijk worden gekenschetst. Petrus Van Schuylenbergh wordt gekarakteriseerd als sociaalvoelend.¹⁶

De derde persoon die Ernest Van den Berghe vermeldde, was Achiel Brijs (Aalst, 29 september 1879 – Den Haag, 26 augustus 1949). Tijdens zijn atheneumtijd in Gent had hij Hippoliet Meert als leraar. Naar diens voorbeeld werd hij zeer actief in het Algemeen Nederlands Verbond, vooral toen hijzelf leraar was aan de zgn. pupillenschool (middelbaar onderwijs) in Aalst. Hij was de eerste voorzitter van de ANV-tak aldaar.¹⁷ Hoewel het ANV boven en buiten de politieke partijen diende te staan, veroorzaakte zijn kandidaatstelling op de liberale lijst voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1907 zo'n ernstige spanningen dat 110 leden (waaronder Van Schuylenbergh) het ANV verlieten. De meeste vrijzinnige ontslagnemers sloten zich aan bij het Willemsfonds dat eensklaps 195 leden telde. Brijs hoopte hiermee het liberalisme in Aalst leven in te blazen. Toen dit mislukte, vestigde hij zich in Brussel. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zou hij in het activisme actief worden.¹⁸

Dat Odila levenslang bevriend was met Isidoor Hallaert staat buiten kijf. Naar aanleiding van haar redevoering op het Vlaggenfeest in Erembodegem-Terjoden in 1920, spreekt hij over haar als zijn gewezen leerlinge. Hij volgde haar carrière op de voet.¹⁹ Van Schuylenbergh zal zij gekend hebben als drukker van

jg. 37, 1985, nr. 5-6, pp. 242, 275-278, 288-293 en 295.

15. 1ste jaargang, 1908-1909, pp. 19, 56, 82 en 95.

16. F.-J. Verdoodt, *Schuylenbergh, Petrus van*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp. 2724-2725; F. Van Campenhout, *Hernieuwd Lexicon [...]*, pp. 177-179; M. Uyttersprot, Isidoor Hallaert [...], p. 254.

17. M. Uyttersprot, Isidoor Hallaert [...], p. 278.

18. Bij de stichting van de Raad van Vlaanderen werd hij tot secretaris verkozen. In november 1918 week hij uit naar Nederland: D. Mommaerts & P. Van Hees, *Brijs, Achiel*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, p. 602; M. Uyttersprot, Isidoor Hallaert [...], pp. 284-285 en 310-311.

19. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(5/2), inv. nr. 19 en D12582(1/6), inv. nr. 29 (waarin hij haar zijn gewezen leerlinge noemt), D12582(4/3), inv. nr. 53 en D12583(2/5), inv. nr. 72; M. Uyttersprot, Isidoor Hallaert [...], p. 303.

culturele bladen²⁰ en als vriend van Hallaert. Maar van contacten met Brijs vinden we geen enkel spoor terug.

Indien het juist is dat deze drie personen hebben bijgedragen tot de vorming van Odila, dan was dit op de eerste plaats als taalflamingante, als strijdster voor de culturele volksverheffing. Dat zij in Aalst geboetseerd werd tot 'sociale strijdster'²¹ lijkt ons een brug te ver. De doelstellingen van het milieu van Hallaert, Brijs en Van Schuylenbergh stemden overeen met wat Odila in Oudenaarde en in Brugge zocht te realiseren. Culturele verheffing van het Vlaamse volk door het organiseren van voordrachten, thematische kunstavonden, liederavonden, lezingen, de zelfstudie die van de leden gevraagd werd, de kansen die de leden geboden werden om zelf het woord te voeren, dit alles moet haar aangesproken en gestimuleerd hebben. Dit betekent niet dat zij geen voeling of weet had van de christendemocratische beweging, maar zoals we zullen zien was het de taalproblematiek, het zelf proberen taalkunstenaar te zijn of algemener gesteld, het was het culturele dat haar op de eerste plaats na aan het hart lag. Zij liet zich dan ook vaak letterkundige noemen.²²

Einde 1903 kwam de *Tak Oudenaarde* van het ANV tot stand. Aan de hand van de maandverslagen die gepubliceerd werden in het blad *Neerlandia*, kunnen we de activiteiten ervan op de voet volgen. Als eerste activiteit werd in het stadhuis van Oudenaarde een voordracht van Hugo Verriest over Guido Gezelle georganiseerd.²³ Tussen 15 februari en 15 maart 1905 ronselde secretaris C. Brae(c)kman vijf nieuwe leden, waaronder Odila. De anderen waren: student Maurits Thienpont, provinciaal inspecteur Matton, koster De Hovre en Juliaan [Van] Belle, beambte.²⁴ Veel bedrijvigheid ontplooidde de Oudenaardse Tak aanvankelijk niet. Hierin kwam einde 1905 verandering met de oprichting van een letterkundige afdeling. Vermoedelijk speelde Tila Berg, zoals Odila Vandenberghe zich liet noemen, er een actieve rol in. De veertiendaagse vergaderingen werden door de 18 leden geregeld bijgewoond. Doorgaans stelden de leden zelf een onderwerp voor. Zo gaf Odila een lezing over de Duitse dichter Geibel²⁵, terwijl componist De Hovre²⁶ zijn

20. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(2/1), inv. nr. 5.

21. Bewering van M. Uyttersprot, Isidoor Hallaert [...], p. 302.

22. Brieven aan haar gericht vermelden "*letterkundige*" (b.v. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, inv. nr. 4); idem in haar huwelijksakte en -contract.

23. *Neerlandia*, jg. 8, 1904, nr. 3.

24. *Neerlandia*, jg. 9, 1905, nr. 3, p. 46.

25. Franz Emanuel (August) Geibel, geboren op 17 oktober 1815 in Lübeck en er overleden op 6 april 1884, was een laatromantisch Duits dichter die vooral met volksliederen succes had. Hij schreef het libretto voor de opera *Lorelei*.

26. Geboren in Nederbrakel in 1876 en overleden in Oudenaarde in 1951. Zie A. de Hovre, *de Hovre Octaaf, M.J.F.J.*, in: *Oudenaardse biografieën*, 1, Oudenaarde, 1976, pp. 16-17.

jongste composities, met name het lyrische tafereel *De Vlaamsche Maagd* en *Daar waren...* voordroeg; dat laatste op tekst van Odila.²⁷ Op de Ledeganckavond, op 5 maart 1906, sprak Odila zelfs de feestrede uit.²⁸ Weinige maanden later verving zij Braeckman als secretaris onder het nieuwe voorzitterschap van advocaat Thienpont. Het was wellicht op deze bestuurswissel dat de verslaggever in *Neerlandia* doelde toen hij schreef: *“Alhoewel plaatselijke omstandigheden de werkzaamheden der letterk. Afdeling eenigszins hinderden mogen wij ons over het welgelukken der vergaderingen verheugen.”* Vermeldenswaard vindt de verslaggever het optreden van de nieuwe secretaresse Tila Berg, met een voorlezing van haar recentste gedichtjes. *“Met genoegen hoorden wij dat zij veel aan oorspronkelijkheid en uitdrukking gewonnen heeft. Een stukje uitgezonderd ‘Klappende kusjes’ door den heer Dehovre op muziek gezet, blijft de grondtoon harer gedichtjes echter wat al te zwaarmoedig.”*²⁹ Odila wou zich duidelijk als dichteres profileren en zij slaagde erin haar werk gepubliceerd te krijgen.³⁰ Zij werkte mee aan en had zelfs een perskaart van het katholiek Vlaams en letterkundig weekblad *Onze Tijd* dat in Brussel uitgegeven werd.³¹ Zij had niet alleen goede contacten met De Hovre, maar ook andere componisten zetten teksten van haar op muziek,

Programma van de K.L. Ledeganckavond op 5 maart 1906.

[ADVN, BE ADVN AC783 – Archief Odila Maréchal-Vandenberg, D12581(2/5)

27. *Neerlandia*, jg. 10, 1906, nr. 2, p. 19.

28. *Neerlandia*, jg. 10, 1906, nr. 6, p. 150. Op dat ogenblik was Loos voorzitter en Braeckman 'schrijver'.

29. *Neerlandia*, jg. 10, 1906, nr. 7, p. 178.

30. Bv. In *De Vlaamsche Wachter, De Scheldegalm, Vlaamsche Zanten, Onze Tijd, Nieuw Leven voor het Arrondissement Aalst*: zie ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberg, D12581(1/1-2), inv. nrs. 1 en 2 en D12581(2/2), inv. nr. 5.

31. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberg, D12581(2/3), inv. nr. 6. Volgens de perskaart was *Onze Tijd* gesticht in 1897, was Leo Kryn beheerder en A. De Jaegher hoofdopsteller. Zie ook: H. Gaus & A.J. Vermeersch, *Repertorium van de Brusselse Pers (1789-1914)*, Leuven, 1968, L-Z, pp. 220-221. In 1898 luidde de ondertitel: *Vlaamsch, Katholiek en Volksgezind*. Zijn motto luidde: Voor God, Taal en Volk.

composities die zij aan haar opdroegen, zoals Michel Van Neste uit Kortrijk³², Philippe De Coster uit Bevel³³ en Arthur Meulemans.³⁴ Plaatselijk erg gerespecteerde dichters zoals Gonzales (Gonzalez) Combel droegen gedichten aan haar op.³⁵ Zij stond dus duidelijk in aanzien bij de plaatselijke culturele milieus.

Zij bleef actief in het ANV³⁶ tot zij in november 1907 naar Brugge verhuisde. Het ANV vertoonde daarna zo goed als geen activiteit meer in Oudenaarde. Zij was er duidelijk – wellicht samen met Braeckman die ook al naar Brugge was verhuisd – een van de drijvende krachten geweest.

Behalve de klassieke activiteiten van een ANV-afdeling zoals kunstavonden, lezingen, voordrachten, letterkundige ontledingen en andere oefeningen die helemaal passen in het cultuurflamingantisme uit die periode, kwam ook de taalpolitiek aan bod met hevige discussies tussen de leden.³⁷

Odila was ook buiten de kring van het ANV bedrijvig en mocht er zich blijkbaar over voldoende geloofwaardigheid verheugen. Zo schreef zij het huldelied voor Paul Raepsaet, op de viering van zijn 30-jarig lidmaatschap van de gemeenteraad³⁸, op 18 november 1906. Het huldelied werd op muziek gezet door Octaaf De Hovre. Als politicus behoorde Raepsaet tot de conservatieve katholieken; hij zou zelfs redelijk onverdraagzaam geweest zijn. Zijn houding op Vlaams gebied was eerder dubbelzinnig. Verkozen als volksvertegenwoordiger in 1887 en als senator in 1900, legde hij wel in Kamer en Senaat de eed af in het Nederlands; hij zou ook het wetsvoorstel Devriendt-Coremans genegen zijn geweest. Maar de bestuurstaal in Oudenaarde bleef het Frans...³⁹ Op de viering overhandigde Odila

32. Zie ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(2/6), inv. nr. 9.

33. Zie ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(2/6), inv. nr. 9. Hij schreef vanuit Bevel (nu Nijlen), maar komt noch in het bevolkingsregister 1857-1910, noch in het geboorteregister 1870-1910 voor. Ook in Oudenaarde komt hij niet voor.

34. Zie ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(3/1), inv. nr. 10; J. Dewilde, *Meulemans, Arthur*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp. 2045-2046.

35. Zie ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(3/2), inv. nr. 11. Zie A. Vander Mast, *Oudenaardse schrijvers in de 19de en 20ste eeuw*, Oudenaarde, 1986, pp. 15-16.

36. Toen op 26 december 1906 een kunstavond werd georganiseerd, gewijd aan Albrecht Rodenbach en waarop Hugo Verriest de lezing zou houden, was Tila Berg nog steeds de secretaresse: ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(2/5), inv. nr. 8; op een van de vergaderingen las ze voor uit de werken van Tony: *Neerlandia*, jg. 11, 1907, nr. 5, p. 85. In april en mei 1907 wierf ze nog leden aan: *Neerlandia*, jg. 11, 1907, bijvoegsel nrs. 5 en 7 en p. 133.

37. *Neerlandia*, jg. 10, 1906, nr. 3, p. 53: Maurits Thienpont kwam in zijn lezing over de vervlaamsing van het vrij middelbaar onderwijs tot het besluit dat men vertrouwen mocht hebben in de voorstellen van het hoofdbestuur. Braeckman bestreed deze zienswijze en betoogde dat enkel het oorspronkelijk wetsontwerp Coremans een bevredigende waarborg gaf.

38. Raepsaet was vanaf 1879 schepen en vanaf 1890 burgemeester.

39. F. De Waele, *Raepsaet Paul. Burgemeester van Oudenaarde van 1890 tot 1918*, Oefening Nieuwste Tijden, UGent, s.d., pp. 5-6 en 12. P. Van Molle, *Het Belgisch Parlement*, Gent, 1969, p. 279.

in naam van de Katholieke Jonge Wacht bloemen aan mevrouw Raepsaet. Zij speelde m.a.w. een zekere rol in die beweging. In haar toespraakje bij de bloemenoverhandiging komt het katholieke aan bod, niet het Vlaamse.⁴⁰

Hoe stond het toen trouwens met de daensistische aanwezigheid ter plaatse? Na de provincieraadsverkiezingen in 1899 lagen alle activiteiten in het arrondissement Oudenaarde voor meer dan zes jaar stil. Wanneer in 1906 een lokale afdeling werd opgericht, was dit niet in Oudenaarde maar in Ronse. Een poging om een partijafdeling in Oudenaarde zelf op te richten, werd ondernomen in 1912, maar bleef zonder resultaat.⁴¹ Bovendien woonde Odila toen reeds een aantal jaren in Brugge.

De gedichten die zij schreef in Oudenaarde getuigen trouwens ook niet van flamingantisme of strijdbaarheid, maar zijn eerder weemoedige mijmeringen en natuurbeschrijvingen.

Christendemocratische sporen hebben we dus tot nu toe niet aangetroffen. Wel durf en zelfbewustzijn om als jonge vrouw zonder noemenswaardige opleiding op een dergelijke manier naar buiten te treden.

Waarom zij naar Brugge (Hoogstraat 33) verhuisde, hebben we het raden. Als beroep gaf zij toen modewerkster op. Zij zocht er onmiddellijk gelijkgezinden – of werd door gelijkgezinden gevraagd – om een afdeling van het ANV op te starten o.m. samen met de reeds genoemde Cyriel Braeckman en zij aarzelde niet om het ondervoorzitterschap op te nemen. De standpunten van het ANV waren duidelijk de hare.

Bij de start waren er een zestigtal leden. Het bestuur bestond uit voorzitter Lodewijk Plessers, zijzelf als eerste ondervoorzitter, dr. Dumon als tweede ondervoorzitter, secretaris Everard Verachtert en penningmeester Firmin Blondeel. Braeckman, Retsin, Moeyaert en Van der Ghinst waren bestuursleden.⁴² Deze mensen zijn geen onbekenden. Lodewijk Plessers was een groot voorstander van de vernederlandsing van het onderwijs, het rechtswezen, de kerk en het gezin en dit om het eigen wezen van het Vlaamse volk te behouden.⁴³ Emile Dumon was een

40. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberge, D12581(1/3), inv. nr. 3. Over deze viering bracht ze als Tila Berg verslag uit in het weekblad *Onze Tijd*: ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberge, D12581(2/4), inv. nr. 7.

41. W. T'Hoof, *Werkerswelzijn. Daensisme in het arrondissement Oudenaarde, 1898-1923*, in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde*, nr. 45, 2008, pp. 23-43: passim.

42. *Neerlandia*, jg. 13, 1909, nr. 4, p. 76 en nr. 7, p. 161; AMVC-Letterenhuis, V 34505 B: Brievenboek van H. Meert deel II, 31 maart 1907-23 juni 1909 passim.

43. Geboren in Niel-bij-As op 6 maart 1862 en overleden in Amersfoort op 5 augustus 1915: S. Vandeveld & S. Van Clemen, *Plessers, Lodewijk J.*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp. 2489-2490.

sociaal bewogen dokter, vrijzinnig liberaal, los van elk partijverband. Hij aanvaardde de derde plaats op de beruchte kartellijst, die bij de wetgevende verkiezingen van 2 juni 1912 de 'democratische' kandidaat priester Fonteyne een parlementszetel bezorgde. Reeds als jongere had Dumon grote belangstelling voor de Vlaamse beweging en propageerde hij actief een Vlaamse hogeschool. Later zou hij een uitgesproken activist worden en zelfs een van de trouwste medewerkers van Domela Nieuwenhuis Nyegaard in de Jong-Vlaamsche Beweging, de extreem Duitsgezinde groep bij de activisten.⁴⁴ Everard Verachtert was een van de pioniers van het Algemeen Beschaafd Nederlands, vooral in het onderwijs. Frans Retsin kwam uit de hoge Brugse burgerij (zijn vader, een geneesheer, was een van de stichters van de liberale associatie in Brugge). Hij was actief in de Vlaamse beweging en in de progressistische vleugel van de liberale partij, en hij speelde een vooraanstaande rol in de liberale arbeidersorganisatie Van Gheluwe's Genootschap waarvan hij vele jaren ondervoorzitter was.⁴⁵ Braeckman was eveneens

Foto van Odila Maréchal-Vandenberghe (rechts) en Louisa Coppens, echtgenote van Hendrik Diels. [ADVN, VFA9584/3]

liberaal. Firmin Blondeel was op dat ogenblik secretaris van de Brugse tak van de Vlaamse Broederbond. Die organisatie was op 2 maart 1862 in Brugge opgericht als letterkundige maatschappij door Emiel Moyson. Camiel Moeyaert was een van de leidende figuren van de Brugse Kristene Volkspartij; hij nam als kandidaat deel aan alle verkiezingen tussen 1899 en 1914. Hij was drukker van beroep en werd bovendien redacteur-opsteller-uitgever van het onafhanke-

44. Geboren in Brugge op 8 juni 1862 en overleden in Munsbach (Luxemburg) op 19 januari 1948. Einde 1917 stichtte hij in Brugge de Groeninghewacht waarvan hij de eerste voorzitter was. In oktober 1918 verliet hij Brugge; op 28 februari 1920 werd hij bij verstek ter dood veroordeeld: K. Rotsaert, *Dumon, Emile*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp.1014-1015; L. Schepens, *Brugge bezet. 1914-1918 / 1940-1945. Het leven in een stad tijdens twee wereldoorlogen*, Tielt, 1985, pp. 175-176.

45. Geboren in Brugge op 22 februari 1859 en overleden in Brugge op 12 augustus 1918: P. Lefèvre, *Démocratisation du libéralisme belge: l'exemple brugeois 1900-1940*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 8, 1977, nr. 1-2, p. 189, noot 15; R. Van Eenoo, *Een bijdrage tot de geschiedenis der Arbeidersbeweging te Brugge (1864-1914)*, Interuniversitair Centrum Hedendaagse Geschiedenis, Verhandelingen IV, Leuven-Parijs, 1959, passim.

lijke blad *Het Vrije Woord*. Zijn hele leven lang was hij betrokken bij alle verenigingen en manifestaties die tot doel hadden de Vlaamse taal en cultuur te verspreiden.⁴⁶

Het ANV stond in principe boven en buiten de politieke partijen. Vlaamsgezinden van elke politieke kleur konden erbij aansluiten, maar in werkelijkheid waren socialisten heel zeldzaam. Dit lag aan de doelstellingen van het ANV. Het wou aan volksbeschaving, volksverheffing doen, de kunstzin aanwakkeren bij al wie tot de Nederlandse stam behoorde. Het ANV zette zich sterk in voor het realiseren van de Vlaamse taaleisen. Culturele doelstellingen werden dus nagestreefd, geen sociale, waardoor socialisten zich zelden aangesproken voelden.

In deze pluralistische vereniging waar de vernederlandsing van het onderwijs en het hanteren van een vlotte taal heel belangrijk waren, kwam Odila bijgevolg in contact met vooraanstaande Vlaamsgezinde katholieken en liberalen die dezelfde idealen koesterden. Het zal haar ongetwijfeld gesterkt hebben in haar overtuiging. Dit was het milieu waarbij zij in elk geval cultureel aansluiting zocht. Zij leerde er ook haar toekomstige man kennen. Josse Maréchal, geboren in 1854, was in zijn geboortestad Brugge gediplomeerd gemeenteonderwijzer. In 1880 was hij tegen de wil van het katholieke stadsbestuur door de liberale minister benoemd tot schoolhoofd. Bijgevolg werd hij na het aantreden van de katholieke regering in 1885 ter beschikking gesteld. Hij keerde niet meer terug naar het onderwijs en werd handelaar. Hij behoorde tot het liberale Vlaamsgezinde milieu waar eveneens veel aandacht uitging naar het culturele en de volksoontwikkeling. Odila maakte hem, weduwnaar geworden, en zijn dochter in het voorjaar van 1909 lid van het ANV.⁴⁷ Op 1 mei 1909 trouwden Josse en Odila in Brugge.⁴⁸

Heeft de daensistische achtergrond die Ernest Van den Berghe haar toeschreef, haar contact doen nemen met deze beweging in Brugge? In 1896 was er een lokale afdeling opgericht. De daensisten kwamen op bij de verkiezingen, hetzij met een afzonderlijke lijst zoals bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1899 en de wetgevende verkiezingen van 1900 en 1910, hetzij op een kartellijst met socialisten en liberalen zoals bij de wetgevende verkiezingen van 1906. Odila heeft ongetwijfeld het reilen en zeilen van de Kristene Volkspartij met belangstelling gevolgd, al had

46. Geboren in Brugge op 23 januari 1868 en overleden op 25 oktober 1946: K. Rotsaert, *Het daensisme in West-Vlaanderen*, Brugge, 1989, pp. 99-103; F. Van Campenhout, *Moeyaert, Camille*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp. 2069-2070.

47. Bijvoegsel aan *Neerlandia*, jg. 13, 1909, nr. 3.

48. Over Josse zie: G. Maréchal, *Carrière en politieke keuzes van de Brugse gemeenteonderwijzer Josse Maréchal (1854-1926)*, in: *Handelingen Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, dl. 144, 2007, nr. 2, pp. 265-286.

zij toen als vrouw geen stemrecht. Zij kende Camiel Moeyaert, die medebestuurder van het ANV was. Vanaf 1904 was de Kristene Volkspartij in de gemeenteraad vertegenwoordigd door Bernard Minnebo en Moeyaert, en in 1911 ook nog door priester Florimond Fonteyne. De onafgebroken politieke activiteit van laatstgenoemde kan ook moeilijk aan haar aandacht ontsnapt zijn. Hij zette zich in voor de noden van de laagste bevolkingsgroepen en in het parlement sprak hij uitsluitend Nederlands.⁴⁹ Van concrete stappen naar of in deze beweging van harentwege is geen enkel spoor. En wanneer we Odila na de geboorte van haar enig kind Joost, op 3 mei 1911, en na enkele oorlogsjaren terugvinden, is dit niet bij de daensisten, wel in de activistische beweging.

In de standregelen van het op 25 juli 1918 in Brugge opgerichte Vlaamsch damenkomitee tot opbeuring der Vlaamsche Krijgsgevangenen⁵⁰ zijn haar naam en deze van mevrouw Chielens toegevoegd als later 'bijgetreden'. Verwacht werd dat dit comité de kern zou worden van de geplande vrouwenbond. Op 16 september 1918 blijkt deze vrouwenbond gesticht te zijn met mevrouw Casteleyn als voorzitter, mevrouw Albert Maene als ondervoorzitter en zichzelf als schrijfster.⁵¹

Wereldoorlog I heeft Odila geradicaliseerd. De aankondiging van de vernederlandsing van de Gentse universiteit (een van de belangrijkste eisen van het ANV), de wantoestanden aan het IJzerfront evenals de ontgoocheling over de teleurstellende resultaten van de taalstrijd hebben Odila ongetwijfeld tot deze stap naar het activisme aangezet. Zij was geen uitzondering binnen het ANV.⁵² Vele ANV-leden uit haar kennissenkring werden activisten of 'radicale' Vlamingen: Dumon, Hallaert, Brijs. Ook Camiel Moeyaert werd van activisme beschuldigd, omdat hij vanaf september 1918 op verzoek van de Duitsers *Het Brugsch Dagblad* had laten verschijnen, maar hij werd later buiten vervolging gesteld.⁵³

Odila was niet aanwezig bij de eerste geheime contacten die zouden leiden tot de oprichting van het Vlaamse Front, tak Brugge, maar wel op de eerste open-

49. K. Rotsaert, *Het daensisme in West-Vlaanderen [...]*, pp. 184-185.

50. Cf. *Les Archives du Conseil de Flandres, publiées par la Ligue Nationale pour l'unité belge*, Bruxelles, 1928, p. 385. Het parallelisme met een van de taken van het activistische Volksoebeuring springt in het oog. Vlaamse krijgsgevangenen in Duitse kampen waren een belangrijke doelgroep: L. Vandeweyer, *Volksoebeuring*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp. 3545-3546. De eerste leden waren mevrouw Albert Maene, Yvonne Casteleyn, Marie en Clotilde Maene en weduwe Casteleyn-Cornette als voorzitter.

51. ARA, Archief Raad van Vlaanderen, nrs. D 59 en D 105. In het verslag over de werking in de maanden juni en juli komt ze niet voor. We danken zeer hartelijk Luc Vandeweyer die ons op deze gegevens opmerkzaam heeft gemaakt.

Zoals Luc Schepens opmerkte, en het blijkt duidelijk uit de weerkerende familienamen, stond het activisme zwak in Brugge: L. Schepens, *Brugge bezet [...]*, pp. 178-179.

52. P. van Hees, *Activisme*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, pp. 212 en 223.

53. K. Rotsaert, *Het daensisme in West-Vlaanderen [...]*, pp. 191-192; J. Strobbe, Een christen-democraat te Brugge. Enkele nieuwe aspecten omtrent Camiel Moeyaert (1868-1946), in: *Handelingen Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, dl. 125, 1988, nr. 1-2, p. 104.

bare vergadering in april 1919. Toen op 3 december 1919 het nieuw gekozen bestuur voor het eerst bijeenkwam, maakten zij en haar man er deel van uit.⁵⁴ Van dan af zal zij ononderbroken in de politiek actief blijven en gaandeweg een grotere rol spelen in de Frontpartij. Samenwerking tussen daensisten en fronters was bij de wetgevende verkiezingen van 1919 onmogelijk. De leider van de daensisten, priester Fonteyne, had immers onmiddellijk na de oorlog een pro-Belgische houding aangenomen. Mocht er aanvankelijk nog enig begrip voor zijn optreden geweest zijn, dan verloor hij alle krediet toen hij in het parlement tegen de interpellatie van Van de Vijver, Van de Perre en Van Cauwelaert over de taalgelijkheid stemde en tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Een frontale aanval van het Vlaamse Front volgde.⁵⁵

De kiespropaganda reveleert een groot verschil tussen beide politieke partijen. De Brugse fronters hebben bijna uitsluitend aandacht voor Vlaamse kwesties, de daensisten daarentegen voor sociale kwesties.⁵⁶ Na de Eerste Wereldoorlog hebben vele Brugse daensisten dan ook de weg gevonden naar de Belgische Werkliedenpartij. Het fonteynisme vertoonde immers vanaf 1910 een sterke travaillistische tendens. Heel wat minder Brugse daensisten zijn overgegaan naar de Frontpartij.⁵⁷ De hele voorgeschiedenis van Odila leidde haar meer naar het Vlaamse Front dan naar de christendemocraten of Brugse daensisten.

Odila Vandenberghe moet over heel wat wilskracht en een behoorlijke dosis lef hebben beschikt om als jonge vrouw die niet gestudeerd had de verantwoordelijkheden op te nemen die zij nam. In haar vorming, bewustwording en politieke evolutie hebben het ANV en de personen die er actief in waren een zeer grote rol gespeeld. Zoals zovelen in het ANV koos zij voor het activisme en nadien voor het Vlaamse Front. Bij haar primeerde steeds het Vlaams-nationale. Van daensistische invloed is daarentegen weinig te merken. Politiek zou zij steeds verder naar rechts opschuiven.

Griet Maréchal (° 1942) werd doctor in de geschiedenis aan de Universiteit Gent in 1974. Haar hele beroepsloopbaan was zij actief in het Rijksarchief, eerst in het Rijksarchief in Gent, vanaf 1980 als afdelingshoofd in het Algemeen Rijksarchief in Brussel. Daar hield zij zich vooral bezig met de inspectie en de selectie ter bewaring en vernietiging. Behalve inventarissen en studies op archivalisch gebied, publiceerde zij vooral over hospitaalgeschiedenis en geschiedenis van de armoede onder het Oude Regime.

54. ADVN, BE ADVN AC783 – Archief O. Maréchal-Vandenberghe, D12581(5/5), inv. nr. 22.

55. K. Rotsaert, *Het daensisme in West-Vlaanderen [...]*, pp. 195 en 197.

56. K. Rotsaert, *Het daensisme in West-Vlaanderen [...]*, p. 199.

57. K. Rotsaert, *Het daensisme in West-Vlaanderen [...]*, pp. 11 en 200.